

Sygn. akt I CZ 20/17

POSTANOWIENIE

Dnia 23 lutego 2017 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Grzegorz Misiurek (przewodniczący)

SSN Mirosław Bączyk

SSN Karol Weitz (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa K.K.
przeciwko Skarbowi Państwa - Ministrowi Środowiska
o zapłatę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym
w Izbie Cywilnej w dniu 23 lutego 2017 r.,
zażalenia strony pozwanej na wyrok Sądu Okręgowego w W.
z dnia 26 października 2016 r., sygn. akt V Ca .../16,

**uchyła zaskarżony wyrok i pozostawia rozstrzygnięcie
o kosztach postępowania zażaleniowego w orzeczeniu
kończącym postępowanie w sprawie.**

UZASADNIENIE

Pozwem z dnia 8 czerwca 2011 r. powódka K. K. wniosła o zasądzenie na jej rzecz od Skarbu Państwa – Ministra Środowiska kwoty 64 704 zł z odsetkami od dnia wniesienia pozwu do dnia zapłaty z tytułu szkód wyrządzonych przez łosie w uprawach leśnych o ogólnej powierzchni 4,03 ha na działkach nr 1221/1 i nr 1258 położonych w obrębie wsi O. Uzasadniając żądanie powołała się na art. 77 ust. 1 Konstytucji RP i art. 417 § 1 k.c. i argumentowała, że odpowiedzialność Skarbu Państwa za szkody wyrządzone przez łosie polega na zawinionym zaniechaniu wprowadzenia przez Państwo instrumentów prawnych i braku wskazania metod zapobiegania ewentualnym szkodom wyrządzanym przez te zwierzęta w uprawach leśnych w lasach niepaństwowych. W toku postępowania dodatkowo podała, że łosie wyrządzają szkody, ponieważ nie mają zapewnionego pokarmu.

Postanowieniem z dnia 25 kwietnia 2012 r. Sąd Rejonowy w W. połączył sprawę powódki do wspólnego rozpoznania i rozstrzygnięcia ze sprawą I C ...5/12.

W dniu 22 sierpnia 2013 r. powódka zmieniła powództwo w ten sposób, że wniosła o zasądzenie od pozwanego na jej rzecz odszkodowania w wysokości 54 605 zł.

Wyrokiem z dnia 21 października 2013 r. Sąd zasądził na rzecz powódki, będącej jedną z osiemnastu powodów, kwotę 54 605 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 8 czerwca 2011, umorzył postępowanie, w zakresie, w którym powództwo zostało cofnięte, i orzekł o kosztach postępowania.

Powołując się na przepisy ustawy z dnia 28 września 1991 r. o lasach (jedn. tekst: Dz. U. z 2015 r., poz. 2100, dalej: „ustawa o lasach”), zwłaszcza art. 11 tej ustawy, Sąd uznał, że do odpowiedzialności za wyrządzenie przez łosie szkody mają zastosowanie przepisy Kodeksu cywilnego. Chociaż łosie są zwierzyną łowną, objętą całkowitą ochroną, to jednak nie ma podstaw do stosowania przepisów zawartych w rozdziale dziewiątym ustawy z dnia 13 października 1995 r. - Prawo łowieckie (jedn. tekst: Dz. U. z 2015 r., poz. 2168 ze zm., dalej: „pr. łow.”), gdyż z art. 46 ust. 1 pkt 1 i art. 50 ust. 1 pr. łow. wynika, że regulują one

odpowiedzialność za szkody w uprawach i płodach rolnych, która nie obejmuje - ze względu na charakter lasu - szkód wyrządzonych w uprawie leśnej.

W ocenie Sądu, jednostki organizacyjne Skarbu Państwa mają obowiązek zapewnić zwierzynie łownej odpowiednią bazę żerową z uwzględnieniem dających się przewidzieć zmian w środowisku. W okolicznościach sprawy tego obowiązku nie dopełniono, chociaż zmiany w postaci wzrostu populacji łosi i zakazu wyrębu drzew w B. Parku Narodowym przemawiały za tym. Zaniechanie to, wobec wyraźnego obowiązku spoczywającego na jednostkach organizacyjnych Skarbu Państwa, jest bezprawne i stanowi przesłankę odpowiedzialności odszkodowawczej. Podstawą tej odpowiedzialności, zdaniem Sądu, był art. 430 k.c. Z kolei wysokość odszkodowania Sąd ustalił zgodnie z art. 322 k.p.c. Sąd nie podzielił podniesionego przez pozwanego zarzutu przedawnienia roszczenia (art. 442¹ k.c.).

Wyrokiem z dnia 5 grudnia 2014 r. Sąd Okręgowy w W. oddalił apelację pozwanego od wyroku Sądu Rejonowego.

Na skutek skargi kasacyjnej wniesionej przez pozwanego w odniesieniu do rozstrzygnięcia dotyczącego powódki K.K. Sąd Najwyższy wyrokiem z dnia 11 maja 2016 r. uchylił wyrok z dnia 5 grudnia 2014 r. w części oddalającej apelację pozwanego w stosunku do powódki K.K. i w tym zakresie przekazał sprawę temu Sądowi do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy uznał za trafny zarzut naruszenia art. 328 § 2 w zw. z art. 391 § 1 k.p.c., gdyż uzasadnienie zaskarżonego wyroku nie zawierało wskazania jego podstawy faktycznej. Przyjmując, że przedwczesne było dokonywanie oceny co do podniesionych w skardze zarzutów naruszenia prawa materialnego, Sąd Najwyższy wskazał jednak, że nie jest pozbawiona racji podjęta w niej krytyka zastosowania art. 430 k.c. jako podstawy odpowiedzialności pozwanego. Zastosowanie tego przepisu musiało być oparte na założeniu, że odpowiedzialność Skarbu Państwa - Ministra Środowiska dotyczy sfery jego uprawnień i obowiązków o charakterze niewładczym, co pomija unormowanie zawarte w ustawie - Prawo łowieckie, wskazujące na jego władcze kompetencje w zakresie łowiectwa. Ponadto, przyjęcie odpowiedzialności pozwanego zgodnie z art. 430 k.c.

wymagałoby wykazania, że do zadań własnych ministra do spraw środowiska należy zapewnienie odpowiedniej bazy żerowej dla zwierzyny łownej oraz wskazania konkretnych osób podlegających jego kierownictwu i obowiązanych stosować się do jego wskazówek, którym powierzył on wykonanie tych zadań na jego rachunek.

Sąd Najwyższy wskazał również, że powódka uzasadniając żądanie powołała się na art. 417 § 1 k.c., tj. dochodziła naprawienia szkody wyrządzonej przez Skarb Państwa przez niezgodne z prawem działanie lub zaniechanie przy wykonywaniu władzy publicznej. Wiązała wyrządzenie szkody z uprawnieniem ministra do spraw środowiska do określenia w rozporządzeniu wydawanym na podstawie art. 5 i art. 44 ust. 1 pr. łow. listy gatunków zwierząt łownych i okresów polowań na te zwierzęta i wskazywała na ustanowienie w kolejnych rozporządzeniach całorocznej ochrony łośi. W tym kontekście Sąd Najwyższy podniósł, że wprowadzie wskazanie przez powoda przepisów prawa materialnego, mających stanowić podstawę prawną orzeczenia, nie jest wymagane, jednak - w świetle orzecznictwa (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 23 lutego 1999 r., I CKN 252/98, OSNC 1999, nr 9, poz. 152, i z dnia 15 września 2004 r., III CK 352/98, nie publ.) - nie pozostaje bez znaczenia dla toku i wyniku sprawy, gdyż pośrednio określa także zakres okoliczności faktycznych, które uzasadniają żądanie pozwu. Sąd podniósł więc, że ocena roszczenia powódki z uwzględnieniem okoliczności pośrednio wynikających ze wskazanej przez nią podstawy prawnej żądania - wobec podważenia podstawy prawnej przyjętej przez Sądy pierwszej i drugiej instancji – może mieć znaczenie dla ponownego zbadania zasadności powództwa.

Sąd Okręgowy w W., po ponownym rozpoznaniu sprawy, wyrokiem z dnia 26 października 2016 r. uchylił wyrok Sądu Rejonowego w W. z dnia 21 października 2013 r. w stosunku do powódki K.K. i w tym zakresie przekazał sprawę temu Sądowi do ponownego rozpoznania.

Sąd przyjął, że Sąd Rejonowy nie rozpoznał istoty sprawy (art. 386 § 4 k.p.c.), gdyż - chociaż powódka opierała swoje żądanie na art. 417 § 1 k.c., tj. dochodziła naprawienia szkody wyrządzonej przez Skarb Państwa przez

niezgodne z prawem działanie lub zaniechanie przy wykonywaniu władzy publicznej - nie rozważył w ogóle okoliczności istotnych dla odpowiedzialności pozwanego na tej podstawie, lecz orzekł na podstawie art. 430 k.c., przyjmując założenie, że odpowiedzialność Skarbu Państwa - Ministra Środowiska odnosi się do jego sfery uprawnień i obowiązków o charakterze niewładczym. Zdaniem Sądu, jeśli wnoszący powództwo o zapłatę czyni podstawą prawną żądania art. 417 § 1 k.c., to zarazem przedstawia pod osąd tylko te fakty, które mogą posłużyć jako substrat konstrukcji odpowiedzialności określonej w tym przepisie. Oparcie żądania na ściśle wskazanym przepisie prawa materialnego oznacza bowiem wytyczenie granic okoliczności spornych i niespornych, które mają stanowić podstawę faktyczną orzeczenia.

Ponadto Sąd wskazał, że przy ponownym rozpoznaniu sprawy Sąd Rejonowy powinien rozważyć możliwość oceny roszczenia powódki w świetle art. 50 ust. 1 lit. b) pr. łow., wskazując, że zastosowanie tego przepisu wymagałoby ustalenia innego niż Minister Środowiska *statio fisci* i przyjęcia innej podstawy ustalenia wysokości odszkodowania.

Zażalenie na wyrok z dnia 26 października 2016 r. wniósł pozwany, zarzucając naruszenie art. 386 § 4 k.p.c. Wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu w W. do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Jeżeli Sąd drugiej instancji ocenił, że Sąd pierwszej instancji nie rozpoznał istoty sprawy i na podstawie art. 386 § 4 k.p.c. uchylił zaskarżony apelacją wyrok i przekazał sprawę do ponownego rozpoznania Sądowi pierwszej instancji, kognicja Sądu Najwyższego rozpoznającego zażalenie wniesione na podstawie art. 394¹ § 1¹ k.p.c. obejmuje zbadanie, czy zaistniała w sprawie sytuacja procesowa należy do kategorii sytuacji polegających na nierozpoznaniu istoty sprawy (postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 28 listopada 2012 r., III CZ 77/12, OSNC 2013, Nr 4, poz. 54; z dnia 10 stycznia 2013 r., IV CZ 166/12, niepubl.; z dnia 5 lipca 2013 r., IV CZ 65/13, niepubl.; z dnia 5 marca 2015 r., V CZ 126/14, niepubl.).

Do nierozpoznania istoty sprawy dochodzi wtedy, gdy Sąd pierwszej instancji zaniechał zbadania materialnej podstawy żądania albo merytorycznych zarzutów strony, błędnie przyjmując, że istnieje przesłanka materialnoprawna unicestwiająca roszczenie albo przesłanka wykluczająca jego skuteczne dochodzenie (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 9 stycznia 1936 r., C 1839/36, Zb. Orz. 1936, poz. 315, postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 5 marca 2015 r., V CZ 126/14, niepubl.). Przykładem jest oddalenie powództwa z powodu błędnego uznania, że dochodzone roszczenie jest przedawnione (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 9 listopada 2012 r., IV CZ 156/12, niepubl.), przy założeniu jednak, że sąd, przyjmując przedawnienie dochodzonego roszczenia, nie zbadał uprzednio jego istnienia.

Nie można mówić o nierozpoznaniu istoty sprawy w sytuacji, w której Sąd pierwszej instancji orzekł o żądaniu na innej podstawie faktycznej niż przedstawiona przez powoda w powództwie. Sytuacja ta oznacza przekroczenie granic żądania w postaci orzeczenia o czymś, co nie było przedmiotem żądania (*aliud*) i stanowi naruszenie art. 321 § 1 k.p.c. (por. orzeczenia Sądu Najwyższego z dnia 30 stycznia 1948 r., C III 1128/47, Przegląd Notarialny 1948, nr 9-10, s. 314, i z dnia 29 listopada 1949 r., WaC 165/49, Demokratyczny Przegląd Prawniczy 1950, nr 3, s. 61). Powinna ona być rozważana przez pryzmat skutków takiego naruszenia, a nie jako przypadek nierozpoznania istoty sprawy w rozumieniu art. 386 § 4 k.p.c. W razie, gdy Sąd pierwszej instancji orzekł o żądaniu zapłaty odszkodowania na podstawie faktycznej innej niż wskazana w powództwie, wtedy z jednej strony orzekł o czymś, co nie było podniesione w powództwie, tj. o żądaniu zapłaty opartym na podstawie faktycznej przyjętej jako podstawa wyroku, a z drugiej strony nie orzekł o tym, co było podniesione w powództwie, tj. o żądaniu zapłaty opartym na podstawie faktycznej powołanej w powództwie (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 15.10.1999 r., I PKN 325/99, OSNP 2001, nr 5, poz. 164).

Jeśli więc, w ocenie Sądu Okręgowego, wyrok z dnia 21 października 2013 r. zawierał rozstrzygnięcie o żądaniu powódki na podstawie faktycznej odmiennej niż podstawa powołana przez nią w powództwie, a nie zawierał rozstrzygnięcia o tym żądaniu na tej podstawie faktycznej, którą powołała ona w powództwie,

to Sąd ten powinien - kierując się zakresem rozpoznania sprawy w drugiej instancji i zakresem swojej kognicji (art. 378 § 1 k.p.c.; por. także uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 31 stycznia 2008 r., III CZP 49/07, OSNC 2008 r., Nr 6, poz. 55) - dokonać oceny tej sytuacji przez pryzmat skutków naruszenia art. 321 § 1 k.p.c. oraz skutków braku rozstrzygnięcia co do żądania powódki na podstawie faktycznej powołanej przez nią w powództwie.

Z tych względów, na podstawie art. 398¹⁵ § 1 w zw. z art. 394¹ § 3 k.p.c., Sąd Najwyższy orzekł, jak w sentencji.

jw

kc